

KOLOZSVÁRI SÁNDOR

Ötven éve történt
**Nagyszabású kormányfogadás
a Kreml kongresszusi palotájában magyar
felszólalással 1965.**

(Tíz magyar honvédtiszt a meghívottak között.)

Ünneplésre készül a világ. Hetven évvel ezelőtt fejeződött be a második világháború, a korabeli szovjet terminológia szerint a Nagy Honvédó Háború (továbbiakban NHH), amely a tengelyhatalmak teljes vereségével ért véget. A szovjet időkben honosodott meg az a gyakorlat (amely hagyománnyá nőtte ki magát és mind a mai napig tart), hogy a kerek évfordulókat nagy állami ünnepekké emelve, külsőségekben és tartalmukban is méltó módon teszik emlékezetessé. Így történik ez napjainkban is.

Az ünnepségek sorában magyar szempontból kiemelkedő jelentőségű volt az 1965. évi nagyszabású kormányfogadás, amelyet a Kreml Kongresszusi Palotájában tartottak az az évben különböző szovjet katonai akadémiákon végzett és diplomát szerzett hallgatók tiszteletére. Vagyis a 20. jubileumi évfordulót egybekötötték a korabeli fegyveres erők ünneplésével, a háborús veteránok (köztük az egykori hadvezérek) tiszteletének hangsúlyozásával, az akkor létező fegyveres erők – a Szovjet Hadsereg – világpolitikai jelentőségének felmutatásával és az ERŐ katonai és intellektuális egységének egyfajta látványos demonstrálásával.

A külsőségek, a résztvevők személye ötven év távlatából is szinte mindent elárul a figyelmes kutató, érdeklődő számára. Az SZKP és a szovjet kormány vezetői, a teljes katonai és értelmiségi elit, az úrhajósok első generációja, a mintegy kétezer fő meghívott, köztük olyan történelmi nagyságok, mint például Bugyonnij marsall és (ami igazi kuriózum) tíz magyar honvéd-

tiszt feleségestül, a nemzetközi sajtó számára a teljes nyilvánosság megteremtésével. Jelen voltak a Moszkvában akkreditált diplomáciai testületek vezetői, nagykövetek, katonai és légügyi attasék, és más ott dolgozó külföldi szervezetek ismert vezetői.

Az expozék tartalma, hangvétele, a megszólalók személye – köztük egy magyar ezredes – a korabeli formaságokkal és párosszal együtt is kitapinthatóan arra utalt, hogy búcsúzik egy nagy múltú katonageneráció, és már ott toporog az új elit (nem csupán a katonák), amely érzékelhetően, türelmetlenül várta a „belépést” egy békésebb világ formálása érdekében.

A hitelesség érdekében fellapoztam a *Pravda* 1965. évi július 4-i vasárnapi számát, amelynek vezércikke pontos információkat tartalmaz „A nép és hadserege egységes” címmel.

Az egész rendezvényt Koszigin miniszterelnök nyitotta meg. A kormány nevében üdvözölte a nagy számú meghívottat.

Feszült figyelem kísérte Brezsnyev pártfőtitkár expozóját.

„Az imperializmus reakciós erői továbbra is aktívak”, „az atomrakéták megjelenése a hadseregben új feladatok elé állítja fegyveres erőinket”, vagy „a húszéves évfordulón felvonultatott új haditechnika egy részét egyes helyeken a határainkon túl leszólják és azt állítják, hogy az USA felülmúlja a Szovjetunió atomarzenálját”. Brezsnyev hangsúlyozta: „Elegendő eszközünk van az agresszor végleges megsemmisítéséhez.” Tulajdonképpen ez volt az egész beszéd origója. Nem lehetett nem megérteni, hogy a Szovjetunió a békét preferálja, de ha kell, nem fog habozni, és ehhez nem csupán doktrinálisan és technikailag, hanem jól felkészült hivatásos állománnyal is rendelkezik, egyértelműen célozva a most diplomát szerzett tiszt állomány elszántságára.

Visszaemlékezve az ötven évvel ezelőtti eseményekre és a vezetők ott elhangzott mondataira, olyan ez, mint amikor visszatekerjük a filmet, és egyes részletek „kihangosítva” bukkannak elő.

Malinovszkij marsall, a pártfőtitkár által megfogalmazott politikai keretekhez szorosan igazodva, hozzánk terminológiailag is közelebb álló szóhasználattal beszélt olyan témákról, amelyek néhány héttel korábban az államvizsgák tárgyát is ké-

pezték. Katonai doktrína, hadászati koncepciók, hadműveleti tervezés stb. stb. témakörökben.

Érdekes összefüggést (mi, hallgatók, akkor ellentmondásnak érzékeltük) fedeztünk fel az ENSZ-ben Kuznyecov külügyminiszter-helyettes által előadott beszéd („A Szovjetunió sohasem fog elsőként atomfegyvereket alkalmazni”) és a vezérkari akadémián e témában oktatott elmélet között. Számunkra nem volt kétséges, hogy az „első csapás”, miután a politikai döntés megszületett, már katonai kérdés, és nincs helye latolgatásnak.

Egyik társunknak, egy magyar ezredesnek, volt bátorsága diplomatémájának az „első csapás” nagyon aktuális témáját választani. Rövidre fogva a történetet: feketén fehéren kimondta (és persze a hadászati tanszék segítségével számvetésekkel alátámasztva bizonyította), hogy nem várhatjuk be, míg az ellenfél megelőz bennünket. Ez akkor ellentétes volt a hivatalos szovjet politikával, de nem a marsallok és a tábornokok véleményével. A vizsgabizottság nagy tekintélyű elnöke, Szokolov marsall agresszióval vádolta meg társunkat. (Némileg elkalandoztam, de csak látszólag.)

A kremlbeli kormányfogadáson mindez már elhalványult, és egyfajta szellemi kompatibilitás jött létre politikusok és katonák között. Ez akkoriban jól motivált időszak volt a politikatudomány és a hadtudomány összhangjának tudományos igényű kimunkálására.

Minket, magyarokat, tulajdonképpen egyetlen dolog érdekelt igazán. Tudtuk, hogy a külföldiek nevében Teleki Lajos ezredes, a végzős magyar osztály rangidős tisztje is felszólalhat, ami példa nélküli volt az ilyen rendezvények történetében.

Természetesen mindannyian neki szurkoltunk, ismertük a beszéd minden betűjét (valószínűleg bármelyikünk a helyébe tudott volna lépni), és mi, az osztálytársai azt is tudtuk, hogy labilis idegállapotban, nem túl jó hangulatban lépett az emelvényre.

Minden szem ráirányult. A jelenlévők – mintegy kétezer fő – feszült figyelemmel kísérték minden szavát, a sajtó képviselői kattogtatták a vakukat. Természetesen minden rendben lezajlott. Tapsot kapott a mi Lajosunk, mindannyian megnyugod-

tunk. Másnap a nemzetközi sajtó leközölte a magyar ezredes nevét és beszédének rövid tartalmát.

Azt, amit ott elmondott, a magyar osztály „hozta össze”, tehát mi, mindannyian, együttesen, és természetesen mindent beleadtunk, hogy tartalmilag, formailag, stílusában a beszéd és nem utolsósorban Lajos szereplésében minden a lehető legjobban menjen. Az is belefért a fejünkbe, hogy a helyi szovjet főnökök látni akarták a szöveget, azt sem vettük rossz néven, hogy „stilizálták” a mondatokat. Arra azonban nem gondoltunk, hogy az Akadémia vezetése és a Kreml közötti összes vezetői szinten ugyanezt megteszik. Amikor egy-egy szintről visszakaptuk a szöveget, Lajos nekiállt megtanulni, így végül rá sem ismertünk arra a szövegre, amit mi magunk eredetileg összehoztunk. Még a fogadás napján is módosítottak néhány jelzős szerkezetet. Ez a folyamat kikezdte Lajos idegeit, és már egyáltalán nem érezte sajátjának a szövegét. Sőt, egyfajta bizalmatlanságot véltünk felfedezni abban a folyamatban, ami akkor ott nyilvánvalóvá vált mindenki számára. Lajos jó katona volt. Tudta, hogy milyen felelősség hárult rá azzal, hogy vállalta a felszólalást. Összeszedte tehát magát, nyelt néhányat, és helytállt.

1965-ben tíz magyar főtiszt végzett a vezérkari akadémián. Ez akkoriban a több évi átlagnak felelt meg. Ami viszont példátlan volt (a szó legszorosabb értelmében), az az, hogy az Akadémia márványtáblájára közülünk négynek a neve felkerült – azoké, akik kiváló eredménnyel abszolvátkák az Akadémiát. A tíz főből hatan a kandidátusi minimum összes követelményéből is levizsgáztak, és hárman itthon tudományos fokozatot szereztek. Az évek során öten tábornokként mentek nyugdíjba, egy társunk – aki személyes meggyőződésem szerint a legnagyobb tehetség volt – alezredes maradt (ilyen a hadsereg) és az 1980-as évek végén önkezével vetett véget életének. Nem tudta feldolgozni magában, hogy negyven éven át olyan rendszert szolgált, amelyben – nem csak neki – csalódnia kellett. A meghívottak közül ma már csak ketten élünk.



A kormányfogadásra meghívott honvédtisztek

Álló sor jobbról balra: Darányi Miklós, Hári László, Kolozsvári Sándor, Farkas Gábor, Mórocz Lajos

Ülnek: Bojcsuk Vladimir, Nagy Lajos, Teleki Lajos, Orbán Imre, Farkas Mihály

A fogadás légköre, hangulata, körülményei pontosan tükrözték a szervezők szándékát. Ebédre és nem állófogadásra hívtak bennünket. Minket, magyarokat úgy ültettek le, hogy partnerek között érezzük magunkat. Feleséggel a tizenhárom számú asztalnál ültünk (nomen est omen) a Lomonoszov egyetem két professzorával, akik szintén feleségükkel érkeztek. A társalgás döcögösen indult annak ellenére, hogy nyelvi akadály nem volt, de a harmadik tószttal után, amelyet Koszigin miniszterelnök vezényelt, már gördülékennyé vált. A professzorok 1956 eseményei után érdeklődtek, pedig már 1965-öt írtunk.

Közben a teremben nagy népvándorlás indult az úrhajósok irányába egy-egy autogram megszerzéséért. Ezt feleségem

vállalta magára, aki a meghívónkra három űrhajós (Gagarin, Komarov, Leonov) és Tupoljev akadémikus kézjegyét gyűjtötte be.



A rendezvény az évforduló világtörténelmi jelentőségének megfelelő színvonalú volt. Minden jelenlévő megtiszteltetésnek érezte a meghívás tényét; minket magyarokat külön büszkeség töltött el amiatt, hogy felszólalhattunk, minek következtében egyfajta sajátos érdeklődés vett körül bennünket.

Akik ez évben a 70. évfordulón részt vehetnek, a megtiszteltetésen túl alkalmat kaptak az orosz államtól és annak vezetőitől arra, hogy személyesen fejezhessék ki tiszteletüket egy nagy nép történelmi jelentőségű győzelme iránt.